

ČAJ

Pro chvíle pohody

ČERVEN 2021

Časopis Autorů Jičínska

**Tráva sřata
Dvacet sedm českých pánů**

**Shrbená sedmikráska
vydá svědectví
o nemilosrdných břítech**

**Ani na popravišti
neumírá**

Václav FRANC

177

Vážení čtenáři,

červnový ČAJ je věnován jednomu smutnému výročí našich dějin. Právě **21.června 1621** došlo k popravě dvaceti sedmi českých „pánů“ (tři pánů, sedmi rytířů, 17 měšťanů) na Staroměstské náměstí v Praze.

Prvním hostem je **Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic**, šlechtic, politik válečník či diplomat, ale i spisovatel, hudebník a cestovatel, mající vztah k našemu kraji.

Druhým hostem je **Ján Jesenský**, lékař, politik, filozof, autor díla „*O nároku lidu na odpor proti tyranům.*“

Rozhovor poskytl člověk nanejvýš povolaný

PhDr. Čestmír Brandejs CSc.

Rozmlouvali jsme nejenom o bouřlivém 17.století, ale o historii v její celistvosti. „**Většina válek nevzniká jako blesk z čistého nebe!**“

řekl mimo jiné historik Čestmír Brandejs.

Zajímavou báseň k tématu napsal **Josef Svatopluk Machar**
„**Večer Jana Mydláře v pondělí dne 21.června 1621.**“

Regionální autory zastupuje **Ilona Pluhařová** povídkou „**Zázrak?**“
vracející nás do listopadu roku 1620.

Příjemné chvíle s ČAJem
přeje

Václav

ČAJ pro chvíle pohody

č.177, červen 2021, ročník XX

Vydáno 5. června 2021 v Nové Pace

Redakce: Václav Franc, K Hájku 1724, 509 01 Nová Paka

Franczub@seznam.cz

Grafická úprava titulní strany Jozef dŘevník Borovský

Interní tiskovina regionálních autorů Jičínska.

TEXTY NEPROŠLY JAZYKOVOU ÚPRAVOU!

HOST ČAJe:

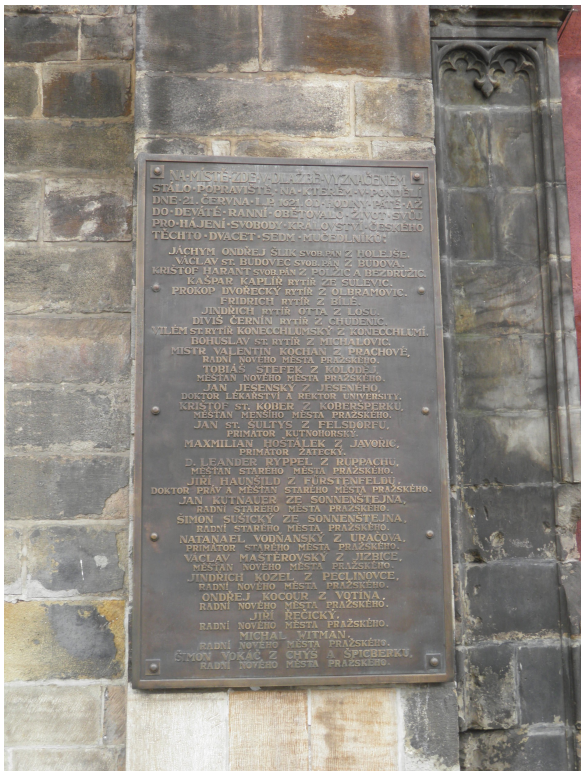
Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (1564 - 1621)

V těchto dnech si připomínáme smutné 400.výročí popravy dvaceti sedmi českých „pánů“ (tří pánů, sedmi rytířů, 17 měšťanů) 21.června 1621 na Staroměstské náměstí v Praze.

Kruté vyvrcholení třetí pražské defenestrace (23.května 1618), ale především porážku stavovských armád v bitvě na Bílé hoře 8.listopadu 1620. Událost předznamenala tři desetiletí válek v Evropě a tři staletí českých zemí pod vládou Habsburků.

Třetím z popravených byl Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. A proč jej připomínám v literárním časopise? Protože Kryštof Harant byl nejen šlechtic, politik válečník či diplomat, ale i spisovatel, hudebník a cestovatel.

Jako mladík studoval v severním Tyrolsku, naučil se sedm jazyků, měl nadání pro hudbu. Bojoval proti Turkům, když působil v letech 1593 až 1598 v armádě. V roce 1598 podnikl se svým švagrem Heřmanem Černínem z Chudenic na cestu do Středomoří, Palestiny a Egypta. Během této cesty navštívili Benátky, kde si nechal i se svým o 12 let mladším přítelem ušít poutnické roucho, následně se vydali lodí do Svaté země, kde chtěli navštívit Boží hrob. Zde také přijal rytířský titul. V roce 1598 se plavili proti proudu Nilu v Egyptě do města Káhira a následně ještě níže,

kde byli přepadeni Araby. Zážitky z této cesty jej přiměly k sepsání cestopisu, který byl zveřejněn v roce 1608. Dodnes jej známe pod dlouhým názvem „*Putování aneb Cesta z Království českého do Benátek a odtud do země Svaté, země judské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii ležící.*“

V roce 1599 vstoupil do služeb Rudolfa II., byl jmenován dvorním radou a císařovým komorníkem. Po smrti Rudolfa II. zůstal Kryštof u dvora Matyáše do roku 1612, kdy se císař rozhodl přesídlit do Vídně.

Harant se uchýlil na hrad Pecka, kde se věnoval hudbě. Stal se uznávaným skladatelem. Pouze sedm z jeho skladeb se dochovalo dodnes (vesměs duchovní vokální kompozice), ostatní se ztratily zřejmě při konfiskaci jeho majetku. Jedna z jeho cantofirmálních mší je založena na Marenziově madrigalu (*Missa quinis vocibus super Dolorosi martir*). Jedná se o humornou hudební skladbu kombinující tehdy více než sto let staré techniky s hudbou nejoblíbenějších a nejprogresivnějších italských skladatelů své doby.

Kryštof Harant byl, kromě kompoziční činnosti, ve své době znám také jako vynikající hudebník a zpěvák.

Zde je přehled jeho skladeb:

Faksimile partitury vícehlasé písně Dejž tobě Pán Bůh štěstí

(Pouze dochované skladby)

Missa quinis vocibus super Dolorosi martir – pětihlasá parodická mše, jejíž hudební předlohou byl ve své době populární madrigal Lucy Marenzia: *Dolorosi martir, Fieri tormenti*

Maria kron, die Engel schon – pětihlasé moteto na německý text otištěné roku 1604 ve sbírce *Rosetum Marianum*

Qui confidunt in Domino – šestihlasé moteto na text 125. žalmu složené roku 1598 při cestě do Palestiny a otištěné jako příloha výše uvedeného popisu cesty (Putování)

Crucifixus trium vocum

Pravděpodobně mezi lety 1615–1618 se Kryštof Harant rozhodl konvertovat k evangelictví. Přesné datum a důvody jeho konverze nejsou známy. V roce 1618 se vrátil do Prahy, kde se aktivně zúčastnil povstání českých stavů. Roku 1619 se stal vojenským komisařem jednotek v Mladé Boleslavi, Kouřimi a Hradci Králové a působil jako velitel dělostřelectva Thurnovy armády. Bylo mu svěřeno velení nad patnáctitisícovou armádou a úkol vést tažení proti Vídni, které však nebylo úspěšné. Podařilo se mu nicméně s deseti děly ostřelovat samotný císařský palác. Poté, co se českým králem nakrátko stal Fridrich Falcký, zastával Kryštof Harant

funkci tajného rady a předsedy České komory zemské. Tyto úřady však nezastával dlouho, jelikož roku 1620 celé české stavovské povstání skončilo prohrou na Bílé hoře, zimní král byl svržen a Kryštof byl nucen odstoupit z politického života.

Za svoji aktivní účast při povstání byl Harant o několik měsíců později zadržen. Byl odsouzen k trestu smrti, přičemž přitěžující okolností mohla být jeho konverze k protestanství, tradičně se také uvádí jeho podíl na ostřelování Vídně. Byl popraven na Staroměstském náměstí jako třetí v pořadí po Václavu Budovcovi z Budova a jako poslední ze tří příslušníků panského stavu. Byl, podobně jako ostatní příslušníci české šlechty, s'tat. Oproti dalším pánům bylo jeho manželce umožněno jeho tělo v tichosti pochovat. Tělo bylo později převezeno na Pecku u Jičina, kde je pochováno ve farním kostele.

Ján Jesenský (1566 - 1621)

byl známý jako Jan Jessenius, byl slovenský lékař, politik, filozof. Pocházel z Turčianského Jasena studoval filozofii a medicínu a v roce 1591 získal doktorát medicíny za spis „*O onemocnění žluči při třídenní zimnici*“ a doktorát z filozofie za práci „*O nároku lidu na odpor proti tyranům*.“ Na univerzitě ve Wittenbergu se stal děkanem lékařské fakulty a dokonce i rektorem. Napsal zde několik prací a pod jeho vedením vznikla řada cenných disertačních prací. Jessenius byl velmi ctižádostivý a kromě filozofie a lékařství se zajímal i o literaturu a veřejný život.

V červnu 1600 provedl v Praze první veřejnou pitvu v českých zemích na těle odsouzeného oběšence. Přednáška k pitvě vyšla tiskem. Jesenský vydal o pitvě spis ve Wittenbergu s názvem *Johannis Jessenii a Jessen, Anatomiae Pragae, Anno MDC ab se solemniter administratae historia* (Jana Jesenského z Jasena Průběh pitvy jím slavnostně provedené v Praze roku 1600). Do Prahy se přestěhoval v roce 1601.

Jessenius byl pro svou protestantskou orientaci, proslulost a politické zkušenosti v roce 1617 zvolen rektorem Karolina, které bylo v té době ve správě protestantských stavů. Jako hlava univerzity těsně spjaté se stavovskou opoziční politikou se stal i jednou z vedoucích osobností pozdějšího protihabsburského povstání. Jessenius se v následujících dvou letech věnoval převážně diplomatické činnosti. V červnu 1618 byl pověřen diplomatickým posláním na sněm uherských stavů, kde měl ovlivnit jejich rozhodnutí nevolit Ferdinanda Habsburského na uherský trůn. Byl však zatčen a vyslýchán. Po propuštění v roce 1619 vydával

protihabsburská radikální díla. Poslední roky se věnoval univerzitnímu životu a práci rektora.

Po bitvě na Bílé hoře byl obviněn z urážky majestátu a 1. prosince 1620 byl zatčen. Při popravě 21. června 1621 mu byl nejprve vyříznut jazyk a poté sťat. Jeho tělo bylo po exekuci odvezeno k Horské bráně, zde byl rozčtvrcen a vpleten do kola. Jeho hlava s kusem jazyka byla spolu s hlavami dalších jedenácti českých pánů vystavena pro výstrahu na tribuně Staroměstské věže po dobu deseti let, kdy byla potají sejmuta a pohřbena neznámo kde. Zbylé ostatky Jesseniova těla nebyly nikdy nalezeny.

Sled událostí

Dne 20. února 1621 bylo zadrženo celkem 61 osob, které byly drženy ve vězení v Bílé věži na Hradě. Vyslýchání probíhalo jednotlivě a každý z vězňů musel odpovědět na 236 otázek.

Soud započal hned první den a trval od 20. února do 29. března. Královský prokurátor podal 2. dubna 1621 žalobu a 5. dubna už visel rozsudek se jmény emigrantů na šibenících pražských měst. Všichni byli odsouzeni k smrti. Nakonec bylo odsouzeno 30 mužů, z nichž pro 27 platil trest smrti, pro zbylé tři vyhnání z města.

Císařští rádci zasedající ve vídeňské komisi radili Ferdinandovi, aby rozsudek zmírnil. Navrhovali mu popravu devíti z každého stavu, ostatní měli být posláni na galéry. Nakonec se zrušilo i čtvrcení zaživa, došlo k němu posmrtně. Rozsudek byl přečten 19. června.

Většina popravených zvláště z měšťanského stavu se provinila pouze tím, že buď přijali některý úřad či poslechli příkaz stavovských direktorů.

Odsouzení byli nakonec přední představitelé povstání, někteří získali milost, u některých byl rozsudek zmírněn, u někoho naprosto zrušen. Tak se nakonec došlo k počtu 27 trestů smrti.

Dále měl být popraven i Martin Fruwein z Podolí, ale před exekucí spadl 7. června ze střechy a zabil se (není zcela jasné, zda šlo o vraždu, sebevraždu anebo uklouznutí při útěku); symbolicky bylo proto popraveno jeho mrtvé tělo.

Mimořádný tribunál se odehrál i na Moravě, kde však z dvaceti rozsudků smrti nebyl vykonán ani jediný. Čelní představitelé slezských a lužických stavů podobnému soudu nebyli ani podrobeni.

Poprava sedmadvaceti vůdců stavovského povstání začala 21. června 1621 v Praze na Staroměstském náměstí. Proces začal v pět hodin ráno. Popravčím byl ustanoven kat Jan Mydlář, který měl připraveny čtyři meče. Popravy trvaly od páté hodiny ranní do deseti hodin.

Jan Mydlář nechal odsouzené pomodlit se podle jejich přesvědčení před

popravou. Odsouzenci přicházeli na pódium dle rodu, důstojenství a věku. První přišli na řadu direktoři ze stavu panského. Jáchymu Ondřeji Šlikovi byla nejdříve utřata hlava a poté pravá ruka. Další popravení, Václav Budovec a Kryštof Harant byli sťati mečem. Následovalo sedm odsouzenců ze stavu rytířského, kteří byli sťati, Bohuslavu z Michalovic k tomu byla utřata pravá ruka.

Po členech rytířského stavu měli být popraveni zemští direktoři z městského stavu. Jako první na jeviště vstoupil Jan Therodor Sixt z Ottersdorfu a již se chystal pokleknout, když se objevili jeho synovci, bratři Platejsové, se zprávou, že místodržící Karel I. z Lichtenštejna ortel pozdržel a rozkázal, aby byl Sixt odveden do vězení, kde se dočkal osvobozujícího rozsudku. Smrti se vyhnul i Pavel Kavka z Říčan, jemuž byl rozsudek změněn v doživotní vězení na hradě Zbiroh. Propuštěn byl v roce 1627, avšak zanedlouho zemřel.

Pět direktorů ze stavu městského byli taktéž sťati. Následovala exekuce Jana Jesenského. Oběma Němcům byla před stětím hlavy utřata pravá ruka, ruka Leonarda Rüppela byla ještě před jeho smrtí pověšena na pranýři. Členové Jednoty bratrské byli oběšeni, což pro ně byla ta nejpotupnější smrt, zbylí měšťané byli sťati. Přední vůdci povstání byli rozčtvrceni a části jejich těl byly vystaveny na různých místech, dvanáct hlav bylo veřejně vystaveno. Dále byl městský úředník Mikuláš Diviš na hodinu přibit k šibenici za jazyk za to, že přivítal Fridricha Falckého při jeho příjezdu do Prahy.

Bezhlavá těla byla předána rodinám, které ostatky svých příbuzných se všemi obřady pohřbily. Dvanáct hlav Mydlář uložil do železných košů a bidly je připevnil na Staroměstskou mosteckou věž. Lebka Jáchyma Ondřeje Šlika na četné prosby jeho vdovy, hraběnky Šlikové, mohla být sňata již v květnu 1622 na příkaz Karla z Lichtenštejna a byla pochována k jeho tělu. Zbýlých jedenáct hlav zde viselo až do vpádu saského vojska v listopadu 1631, poté byly sejmuty a se všemi poctami uloženy v Týnském chrámu. Od odjezdu saských vojáků v květnu 1632 při převzetí moci císařskými úředníky lebky záhadně zmizely.

Místo poprav a smutný konec stavovského povstání připomínají dlažební kostky, které vyznačují prostor, kde stálo popraviště.

Dalšími důsledky byla dědičná držba české královské koruny v rukou Habsburků, což znamenalo dalších téměř 300 let jejich nadvlády. Dalším zásadním důsledkem byla následná rekatolizace, a protože 75-90% Čechů byla protestantského vyznání, znamenalo to velkou emigrantskou vlnu (což byla většina české inteligence) a obrácení těch, kteří zůstali. Německý jazyk byl zrovnoprávněn s českým.

Stavovské povstání nebylo záležitostí národní ani občanskou válkou uvnitř národa rozděleného náboženstvím, jednalo se o politickomocenský boj. V té době probíhal v Evropě boj o rovnováhu, Evropa byla rozdělena na katolickou a protestantskou, absolutistickou a stavovskou monarchii. Exekuci na Staroměstském náměstí slavila španělsko-katolická strana triumf vítězství. Nakonec ve třicetileté válce nebyli vítězové ani poražení, zbyla jen zničená Evropa. Svým významem zapadá do období změn, které se hnaly napříč Evropou a samo stavovské povstání odstartovalo konflikt, ke kterému již mocnosti spěly. Stala se tak zápalným sudem třicetileté války, první celoevropské krize, která vyústila z hluboké politické krize. Povstání proti Habsburkům nebylo revolucí, nýbrž stavovským povstáním, tj. bylo omezeno na privilegované středověké vrstvy. Přesně by bylo možné mluvit o stavovsko-šlechtickém povstání. Absence Moravy při zahájení povstání byla vážnou ranou v jeho prvním stadiu a zbavila povstání možnosti úspěchu v jeho počátcích.

Páni

1. Jáchym Ondřej Šlik z Holíče
2. Václav Budovec z Budova
3. Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic

Rytíři

1. Kašpar Kaplír z Sulevic
2. Prokop Dvořecký z Olbramovic
3. Fridrich z Bílé
4. Jindřich Otta z Losu
5. Diviš Černín z Chudenic
6. Vilém Konecchlumský z Konecchlumí
7. Bohuslav z Michalovic

Měšťané

1. Valentin Kochan z Prachové
2. Tobiáš Štefek z Koloděj
3. Ján Jesenský
4. Kryštof Kober z Koberšperku
5. Jan Šultys z Felsdorfu
6. Maxmilián Hošťálek z Javořice
7. Jan Kutnauer ze Sonnenštejna
8. Simeon Sušický ze Sonnenštejna
9. Nathanael Vodňanský z Uračova
10. Václav Maštěrovský z Jizbice
11. Jindřich Kozel z Peclínovce
12. Ondřej Kocour z Votína
13. Jiří Řečický
14. Michal Witmann
15. Simeon Vokáč z Chyš
16. Leander Rüppel z Ruppachu
17. Jiří Hauenšild z Fürstenfeldu

Zdroj informací: Wikipedie

Josef Svatopluk Machar

Večer Jana Mydláře

v pondělí dne 21.června 1621

To byla práce, Lído! Jak pes zmořen
a jak tažné dobytče jsem zmožen
tou exekucí! Od prvního rána
až k této době večerní já neměl
k oddechu chvilky, na nohou byl stále,
a v práci sotva jak tak čehos pojed.

A ještě štěstí, z minulé že noci
trvalo trochu ochlazení v vzduchu. -
Než i tak prahne hrdlo ... pošli děvče
s konvicí velkou ku Zlaté žábě, -
ne, dvě ať vezme, - pacholkům tu druhou, -
dnes činili se, - káru myjí nyní
tam u Vltavy od krvavých sledů,-
dnes věru zasloužili jsme si všichni
dobrého truňku ... Císařský pan rychtář
z Nového města povídal mi vlídně,
že dojítí má mistrnost té práce
knížeti k sluchu, aby odměněna
mzdou byla vyšší, nežli bývá zvykem.
Já pět set kop jim účtovati hodlám,
a dá-li více, vezmu, zaplat' pánbů.
Pět set kop určím ... ano, mohu, Lído.
Já dvacetčtyři hrdel dneska proťal,
každické naráz, bez zmateční rány,
tré vazů k tomu zlomil – lehce, pěkně,
tak jako třísky, - dvacet sedm kusů, -
ať pohledají takového kata
po jiných obcích, neb i v zemích cizích!

„Většina válek nevzniká jako blesk z čistého nebe!“

ROZHOVOR - ČESTMÍR BRANDEJS

PhDr. Čestmír Brandejs CSc.
(* 20.června 1944 Týniště nad Orlicí) Věnuje se oblasti didaktiky dějepisu, obecných a českých dějin středověku a raného novověku a dějin církví. Ve svých pracích z oblasti regionálních dějin se zaměřuje zejména na historii východních a severovýchodních Čech. Působil na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

- Pane doktore, nedá mi to, abych náš rozhovor nezačal otázkou: Proč jste si vybral jako životní obor právě historii? Lákaly Vás i jiné vědy?

Rozhodlo o tom především gymnaziální období let 1959-63. Měl jsem totiž výborné téměř všechny učitele od základní školy po vysokou školu, ale nejlepších výsledků jsem dosahoval při studiu českého jazyka a dějepisu. Profesori uměli i pochválit a prof. dějepisu mi v 9. roč. napsal do žákovské knížky po zkoušení z antiky: Má velmi pěkný přehled. To rozhodlo. Nadprůměrné výsledky jsem měl ve všech společenskovedních předmětech, proto jsem se rozhodl pro studium učitelství s aprobací čeština – dějepis. Rád jsem četl, literatura mne také velmi zajímala, obdivoval jsem tvorbu bratří Čapků, Boženy Němcové, Aloise Jiráska a dalších autorů

- Kterému období jste se jako historik věnoval a proč?

R. 1978 jsem byl přijat na katedru dějepisu Pedagogické fakulty, tedy domácí Alma mater, kde jsem r. 1967 studium končil. Mnozí učitelé katedry mne učili a znali, já zase je. Studium jsem nikdy nepovažoval za ukončené, takže již dříve jsem při učitelování dál studoval a složil doktorské zkoušky s titulem PhDr., což mi přijetí usnadňovalo.

Na katedře jsme byli s kolegyní nejmladšími. Jak už to bývá, učili jsme tomu, co ostatní nechtěli. Já tedy pravěku, českému a světovému středověku – Měl jsem však tato období velmi rád, takže jsem tomu zároveň učil i s radostí. Vzpomínám např., že v 80. letech jsem učil řadu pilných studentů, kteří se pak stávali našimi kolegy na vysokých školách, dosáhli vysokých gradů, stali se docenty, proděkany, děkany a prorektory vysokých škol – a naše úcta je vzájemná. Nic není pro stárnoucí pedagogy větší radostí, než když nás bývalí studenti nejen dorostou, ale i přerostou. Většinou nezpychnou a vždy se k sobě vzájemně hlásíme. Jejich úspěchy i nám dělají velkou radost, Víme, že jsme štafetu vzdělávání předali do dobrých rukou

- V červnu si připomínáme neslavné výročí poprav 27 českých „pánů.“ Ale já bych začal otázkou, jak vypadaly Čechy doby předbělohorské? Jaký byl poměr protestantů a katolíků? Co vedlo k radikalizaci vzájemných vztahů? Vždyť od roku 1609 platil v Čechách Rudolfův majestát, listina potvrzující náboženskou svobodu.

Ano, celé 17. století bylo velmi komplikované nejen u nás, ale ve všech stěžejních státech Evropy, zvláště pak v první polovině století, kdy Evropou zmítala třicetiletá válka. Většina válek nevzniká jako blesk z čistého nebe, ale jsou vyvrcholením dlouhodobých rozporů. Již v polovině 15. století u nás vnikla Jednota bratrská, v 16. století v sousedním Německu vznikaly protestantské církve, sílilo luterství a zemi otrásl selské války. Anglie se vlivem silných pozic panovníků a šlechty odtrhla od katolicismu úplně, tam vznikla anglikánská církev.

České království bylo pod vlivem husitské revoluce v té době převážně zemí reformovanou (i když Hus zůstal katolíkem, chtěl jen opravu církve) i zde byla situace čím dál horší. Zde od r. 1575 platila tzv. Česká konfese, ústní veřejný slib dodržování náboženských svobod. I k vydání Rudolfova majestátu r. 1609 byl panovník v podstatě okolnostmi dotlačen – ke svobodám i pro poddané. Byl panovníkem, který miloval umění, ale politiku a vojenství ovlivňoval čím dál méně, až byl v podstatě r. 1611 dotlačen k abdikaci a r. 1612 zemřel. Císařem se stal jeho příbuzný Matyáš, který si počínal daleko rezolutněji. V Německu platil od r. 1555 stav Čí země – toho náboženství. V důsledku toho např. Bavorsko zůstalo katolické, ale Sasko se postupně stalo protestantskou zemí. Čechy však považoval Matyáš dle práva za svou zemi, že tedy České království se musí vrátit ke katolicismu. Konflikt nekatolických stavů s katolickými byl tedy čím dál zřejmější.

- V květnu 1618 přišla tzv. třetí pražská defenestrace. Byla to rozbuška pro následující události nejen v Praze, ale celé Evropě?

Ano, byla to rozbuška, ale to my vidíme s odstupem času, tehdejší současníci to tak vidět nemohli. Zpočátku se zdálo, že to je jen krátkodobý konflikt mezi katolíky a nekatolíky u nás a že se brzy urovná, ale byla z toho tzv. Česká válka trvající 2 roky – právě do bitvy na Bílé hoře r. 1620. Pokud by tomu tak bylo, tak by to mělo těžké důsledky jen pro nás. Ale ty problémy dozrály v podstatných částech Evropy, proto se česká válka rozrostla v třicetiletou a zasáhla i další státy Evropy, trvala až do r. 1648.

Stále slyšíme katolíci – nekatolíci, jako by to byla jen válka náboženská. NEBYLA, BYLA TO VÁLKA MOCENSKÁ. Francie zůstala zemí katolickou, ale bojovala proti katolickým Habsburkům, protože vzájemně SOUPERILI O MOC. Proto se do konfliktu zapojovaly další a další země na obou stranách, proto trvala válka s přestávkami 30 let.

- Bílá hora ovlivnila naše dějiny na mnoho staletí. Víím, že historie nezná kdyby, ale připusťme hypotetickou otázku: Co by se stalo, kdyby bitva na Bílé hoře skončila jinak?

Jako vítězové bychom se zařadili po bok Saska, Dánska, Švédska a dalších nekatolických zemí a exulanti Komenský, Hollar a další by se vlastně exulanty vůbec nestali. Zavládlo by zde krátkodobě nadšení nekatolíků, které by časem patrně vyprchalo. Časem se totiž následky výher a proher zmenšují. Lidé se opět vrátí do každodenních existenčních starostí, prokládají si je rodinnými radostmi i starostmi. Tak se stalo i po válkách Marie Terezie v 18. století, po válkách napoleonských i v l. 1866/67 po válce rakousko – pruské v 19. století, po 1. a 2. světové válce ve století dvacátém. Roku 1945 prohrálo Německo a Japonsko – a kde jsou hospodářsky a mocensky dnes?

Přemýšliví lidé snadno ve svých myšlenkách odvodí, jaké klady a zápory do budoucnosti přinesly důsledky vývoje po r. 1989 – i proto po reálném vývoji následují obvykle velké iluze, které však střídají o to větší deziluze.

Povahy lidí se totiž prudce nemohou měnit, od časů Aristotela se mění kolem nás technika a kulisy, ale „jestřábi a holubičí povahy“ zůstanou jestřáby a holubicemi. Matematika, fyzika, chemie, biologický vývoj mají své dlouhodobé konstanty – kdežto společenský vývoj podléhá více přáním a možnostem imperativních osobností.

- Dějiny jsou především dějinami válek, takže o krutosti není nouze. Proč podle Vás proběhla poprava 21. června 1621 tak krutě?

Poprava 27 osobností měla být a byla velkým a bohužel tragickým „divadlem“, demonstrovala sílu vítězů a byla výstrahou pro diváky, kteří by

pokračovali v odporu k vítězům. Všimněte si, že se tak nestalo ihned, ale po více jak půl roce od prohry na Bílé hoře. I vítězové vyčkávají a sledují, jak se situace vyvíjí. Restrikce proti dubčkovskému vedení také nenásledovaly hned po srpnu 1668.

Ano, poprava byla krutá, ale průběh a důsledky dalších a dalších válek byly pro běžné vojáky, ženy, děti, civilní obyvatelstvo ve svých důsledcích méně kruté?

Byly události na Balkáně v některých postjugoslávských zemích a jinde po r. 1989 méně zlé?

- Mezi popravenými je řada osobností mající vztah k východočeskému regionu. Je to náhoda nebo právě tento kraj měl nějaké zvláštnosti v počátcích 17. století?

Mezi první oběti habsburské msty po Bílé hoře patřili z východních Čech Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (po manželce majitel hradu Pecka u Nové Paky) a stavovský direktor a jeden z velitelů stavovských vojsk Jindřich Matyáš Thurn (majitel hradu a panství Veliše u Jičína). Dále to byli rytíři Vilém Konecchlumský (z Konecchlumí u Hořic, u kostela má pomník) a měšťan Tobiaš Štefek z Koloděj (měl vztah k Náchodu, na náměstí má pamětní desku). Do určité míry je to náhoda, že měli vztah k východním Čechám přes majetky, ale náš region patřil k těm, kde bylo protestantů nejvíce. Určitou roli asi sehrálo pohraničí a blízkost protestantského Německa.

- V Jičíně se stále připomíná Albrecht z Valdštejna. Jak vy hodnotíte tuto postavu?

O Albrechtovi z Valdštejna jsem vyprávěl nejen na vysoké škole, ale měl jsem o něm řadu přednášek v Hradci Králové i v regionu. Albrecht byl bezesporu velkou osobností, který žil a výrazně ovlivňoval složitou dobu. Vyhrocená doba jim připravuje nejen své vzrůsty, ale i o to krkolomnější pády. Je všeobecně známo, že Valdštejn pocházel z nekatolického rodu, ale vycítil, že miska vah se převažuje na druhou stranu – a zde cítil větší příležitosti. Proto přestoupil. Byl vynikajícím organizátorem a vojevůdcem, úžasně zbohatl a toto bohatství dal do služeb Habsburkům. Tak vyrostl, že on a jeho Jičín začali zastiňovat jiné generály a města. I pro císaře byl určitou dobu nepostradatelným. Vyrosl však tak, že se zapletl do nebezpečných jednání, aniž by o nich císaře včas informoval. A pokud ano, nebylo jisté, co zůstalo ještě tajné, v pozadí a nevyřčeno. A utajení pomlouváči nezaháleli. Tajně bylo rozhodnuto, že bude odstraněn, v únoru 1634 byl v Chebu s několika věrnými zavražděn. Třicetiletá válka byla v poločase. I bez Valdštejna císařská vojska válčila ještě 14 let se

střídavými úspěchy.

Válka skončila až r. 1648 po čtyřletých jednáních vlastně kompromisem – nebylo v ní ani jednoznačných vítězů, ani poražených. Ale čeští nekatolíci byli poraženi, protože stav byl vrácen do r. 1624, tedy do doby po Bílé hoře. České království se stalo královstvím s jedinou uznanou vírou a tento stav byl změněn až po více jak 130 letech r. 1781, kdy císař Josef II. začal tolerovat v království další uznaná náboženství.

- Měl náš kraj nějaké zvláštnosti v době pobělohorské?

Již jsem to částečně naznačil v předchozích otázkách, že v našem kraji byly dozvuky husitské tradice a protestantští emisáři ze Saska zde nacházeli větší oporu. Příznačným jevem také bylo to, že v našem kraji následovaly i velké majetkové přesuny nejen po Bílé hoře, ale i po zavraždění Valdštejna a jemu věrných přátel r. 1634, tedy ve dvou krátce po sobě jdoucích vlnách. Valdštejn se nejdříve zmocnil velkého majetku Smiřických, R. 1621 císař zastavil Valdštejnovi panství úlibické a rumburské s městem Jičínem. S tímto městem uprostřed domény měl Valdštejn velké plány, uvažoval zde i o založení univerzity. Po Rudolfovi ze Stubenberka získal i Nové Město nad Metují. Leccos levně koupil od konfiskační komise s představou směn za majetky na Frýdlantsku, byl přece vévodou frýdlantským. Pecku také levně koupil od manželky popraveného Kryštofa Haranta, postupně se stal majitelem celého Podkrkonoší.

Obdobně promyšleně budovala svá panství ve východních Čechách Marie Magdalena Trčková, rozená z Lobkovic. Ta vůbec prošla zajímavým vývojem. Po Bílé hoře byla zpočátku krátce počítána mezi provinilce, ale obratnou politikou přešla do tábora vítězů. Po Smiřických získala i Náchod a Rýzmburk, centrum enklávy budovala v Opočně. Levně kupovali panství i další rody. To však neberme jako zradu. Kdo by nekupoval, když byla levně k mání?

Po odstranění Valdštejna a jeho pobočníka Trčky došlo po r. 1634 k dalším velkým majetkovým přesunům: Octavio Piccolomini získal panství náchodské, bratři Colloredové opočenské a Walter Leslie Nové Město nad Metují. Menší panství získali i Morzínové, Strozziové, J. Gordon, Mikuláš Desfours, Kašpar Gramb atd. – Přicházeli sem Italové, Skoti, Francouzi, Němci, Belgičané.

- Jak násilná byla rekatolizace právě v našem kraji? Jirásek mluví o období „temna,“ někteří současní vědci hledají i pozitiva. Jak se na tuto problematiku díváte Vy?

Rekatolizace probíhala mírnými i tvrdými cestami, přímo i nepřímou. Např. jezuitské školství bylo tak kvalitní, že do jezuitských škol posílali své děti i

nekatoličtí rodiče.

Proti zatvrzelým a co nejdéle tajným nekatolíkům bylo postupováno poměrně tvrdě, byly jim zabavovány a páleny jejich zakázané knihy, byli zostuzováni. Zvyšovaly se problémy ve vztahu šlechtic – poddaný.

I negativa mohou obsahovat pozitiva. Silnější pozice katolicismu sem posílala barokní umělce: Hárovník se podílel na výzdobě Náchoda a Nového Města nad Metují, Škréta Úbislavic u Nové Paky, Brandl Smiřic, Hradce Králové, Kuksu, Nové Paky, Rainer Broumova, bratři Kramolínové Jičina, Třebechovic, Bělohradu, Nové Paky, Raab Žirče atd.

Literárně zdatný byl Bohuslav Balbín (Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého (latinsky). Všestranně zdatní byli jezuité, pověstná byla i jejich divadelní představení.

Naopak do exilu odešli Komenský, Hollar a další tisíce lidí. Jejich odchod nás naopak značně odborně i umělecky poškodil. Život je někdy velmi složitý, přináší pozitiva i negativa, ale takových příkladů bychom mohli uvést v různých staletích, včetně dvacátého. I v současnosti jsme svědky velkých migrací z důvodů politických, ale i z důvodů nedostatku vody, se snahou jít za snadnějšími životními podmínkami. Tyto migrace ale mohou být předzvěstí obrovských problémů.

- Narazil jste na osobnost Jana Ámose Komenského. Čím je pro Vás tento zřejmě nejznámější exulant 17. století?

Mistr Jan Hus a Jan Ámos Komenský patří oprávněně k největším osobnostem naší minulosti. Oba se pro národ a víru doslova obětovali. U obou jsem připravil již řadu přednášek a cítil jsem z posluchačů obdobnou úctu, které k nim měli. Používal jsem nejen životopisné údaje a citáty z jejich díla, ale i ukázky z knih. Rád uplatňuji dokumenty z filmového seriálu Kronika česká, kde autoři zpodobňují Komenského a další velmi zdařilým způsobem.

U Komenského bychom však neměli mluvit jen o 17. století, ale i o souvztažnostech k dnešní škole. Přítomní posluchači rádi krátce zavzpomínají i na své učitele.

Od Komenského odchodu již uplynulo více jak 350 let, ale jeho odkaz ke kvalitní výchově stále není naplněn, spíše se mu vzdalujeme. Mnohé rodiny spoléhají na učitele, ale ti mohou v dětech rozvíjet jen to, jaký základ jim rodiny daly, jak se rodiče dětem věnují.

- Jsme literární časopis, tak se nabízí otázka: Jakou knihu byste zájemcům o toto období doporučil z beletrie, aby lépe pochopili období Třicetileté války?

Zajímavé inspirace nejen z beletrie, nejen o 30-leté válce:

Francek: Pardubické smolné knihy a Smolná kniha města Chlumce n. Cidlinou

Janáček: Rudolf II. a jeho doba

Juřík: Rožmberkové, první po českém králi

Klipcová: Valdštejnský palác v Jičíně

Komenský, cokoliv dle výběru

Mysliveček: Potrestání stavů českých po prohraných bitvách

Petráš: Staroměstská exekuce

Pitro: Průvodce 1618 – 1648, České země na pokraji zkázy

Ratajová: Žena je příšera, ale nejmilejší stvoření boží

Štorkán: Pět žen Rudolfa II.

Tikovský: S údělem prosebníka, restituční úsilí šlechty čes. severovýchodu

Vorel, Páni z Pernštejna, vzestup a pád rodu

Zajímavých knih i pro toto období je velké množství

- Přenesme se do pozdějšího období, v roce 1866 proběhla prusko – rakouská válka u Hradce Králové. Letos si připomínáme 155. výročí. Zkoumal jste i toto historické období? Můžete nám o něm říct nějaké méně známé věci?

Tato doba mne také zajímala, vždyť bitva u Sadové r. 1866 byla největší bitvou na našem území druhé poloviny 19. století, ve které zahynuly desetitisíce mladých životů, bylo mezi nimi i mnoho mladých mužů z Čech a tzv. vedlejších zemí Koruny české. Vzpomeňme např. na depresivní vzpomínky studenta Aloise Jiráska, když jej otec vezl do Hradce Králové. Rychle zřízené hroby bývají označeny nápisy: Bojovali jste proti sobě, nyní odpočíváte ve společném hrobě, což by mělo vést k hlubšímu zamyšlení o nesmyslu válek. Obě světové války a další však válku z r. 1866 již částečně překryly. Pocházím z Náchodska, kde jsou také tyto válečné hroby jako vykříčnický hrůz, ale mám jen znalosti z dostupné literatury

- Připravoval jste budoucí učitele dějepisu na vysoké škole. Dokonce jsem zjistil, že jste napsal i „projekty k výuce dějepisu na základní škole.“ Myslíte si, že dnešní mládež má o historii zájem? Jak ji přiblížit mladým lidem?

Ve školách se vyučuje řadě předmětů, kde největší zájem vzbuzuje vše kolem počítačů. Klasickou literaturu a klasické čtení vytlačují nové technologie, žáci před maturitou shánějí hlavně „obsahy“ knížek, při revizi rámcových a školních vzdělávacích programů zaznamenáváme pokusy o redukci nejen výtvarné a hudební výchovy, ale i o redukci dalších předmětů včetně dějepisu. Nejde však jen o kvantitu hodin výuky, ale především o kvalitu vzdělávání – ta výrazně klesá. Jsme toho svědky i v televizních

záběrech, kdy se kameramani táží i gymnazistů, co vědí ze závažných událostí i 20. století. Neznalosti lekají. To jsou statistické důsledky toho, že maturitu mají mít 2/3 populace a vysokou školu snad polovina. V naší starší generaci, když měl gymnazista 1-2 trojky na vysvědčení, již se váhalo, zda má předpoklady pro vysokoškolské studium. Dnes se klidně na vysoké školy hlásí i čtyřkaři.

Působil jsem v přijímací komisi pro studium dějepisu: kdysi jsme si vybírali z velkého přebytku zájemců, postupně se situace zhoršovala. Dnes mají uchazeči běžněji čtyřky (a to z matematiky většinou nematurují). Pamatuji paradoxní situace jednotlivců, že maturovali z dějepisu na čtyřku nebo i propadli a hlásili se ke studiu dějepisu. Vždy jsme pak slyšeli výmluvy: učitelé si na mne zasedli, měla jsem smůlu na otázky. Nikdy však nezazněla sebekritika.

Nechci končit pesimisticky: část mládeže je stále velmi pilná a chytrá. Snad rodiče i úředníci pochopí, že potřebujeme i kvalitní řemeslníky a že tací budou mít i slušné výdělky.

- Můžete vzpomenout Vaše vědecké počiny? Zjistil jsem, že jste se věnoval rodu Pernštejnů na Pardubicku.

Rodu Pernštejnů na Pardubicku se věnovali např. Dr. Kotyk a další odborníci, já jsem se věnoval dějinám Novoměstska, tedy i Pernštejnům na novoměstském panství. Již jsem člověkem důchodového věku, tak připravuji pro veřejnost vyprávění na aktuální historická témata, např. k výročí let 2020-2021, k 350. výročí úmrtí Komenského apod. Mým velkým intereselem je psaní velkých almanachů školám, ke kterým mám citový vztah. Již jsem jich napsal s řediteli škol pět a pracuji na dalších. V součtu již mají asi 1.500 stran – těší mne takto oživovat minulost se vztahem k současnosti.

- Před lety proběhla anketa „Největší Čech.“ Pro koho byste v této anketě hlasoval Vy?

Hlasoval jsem, tuším, pro Karla IV., ačkoliv byl Čechem jen po mamince. (Často jsem o něm přednášel). Stejně tak by si to zasloužili Mistr Jan Hus, Komenský, Masaryk a řada dalších

- Každá doba má své zvláštnosti. Žijeme v době „covidové.“ Jak tuto dobu prožíváte Vy?

Jsem s manželkou angažovanými důchodci, já jsem jak ve výboru MO Hradec Králové, tak i v krajské organizaci. Komunikuji mailově a jinak tedy především s důchodci, ale nejen s nimi.

Připravuji další přednášky, píši velké almanachy, jak jsem uvedl výše.

- Zeptám se, jestli jste vášnivý čtenář? Předpokládám, že čtete historické knihy. Máte své oblíbené autory? Koho byste našim čtenářům doporučil?

Ano, přečetl jsem mnoho odborných a populárně naučných knih, ale i historické a krásné beletrie. Dokonce jsem vedl i výběrový seminář či přednášku Krásná literatura ve výuce dějepisu, protože jsem si byl vědom, jaký význam taková literatura může ve výuce mít.

V poslední době jsem si oblíbil Čornejovu práci o Žižkovi a práce Vondruškovy. Oba jsou velmi erudovanými autory. Přemýšlivé lidi vedou i k zamyšlení nad současností

Závěrem Vám přeji hodně zdraví do dalších let a radosti z bádání!

Václav

Ilona PLUHAŘOVÁ

ZÁZRAK?

„Co je to za hluk?!“

Všude kolem se ozývá křik a řinčení. Oblézá mě mrazivá mlha. Jdu podél jakési hradby. Nebo opevnění? Jeho stěnu pokrývá hustá jinovatka a řada hlubokých rýh. Tajemná stavba mě magicky přitahuje a zároveň mrazivě děsí. Dusí mne úzkost.

„Tady,“ jako by mi říkalo její temné vlnění v prostoru, „tady, tady, ...“

„Ale co?“ nechápu.

Mými údy prostupuje mrazivý chlad. Zahlcuje mě čím dál víc. Víc. Víc!

Probouzím se. Pootevřeným oknem mi do tváře hledí listopadové ráno. Přes sychravý dech okolního vzduchu se sluneční paprsky prodírají horizontem a líhne se krásný den.

Manžel i děti se už také vyklubali z kanafasu. Mladší syn se žene ke kalendáři, aby zjistil dnešní výročí. Jejich zapisování je mou dávnou úchyilkou.

„8. lis-to-pa-du,“ souká ze sebe náš školáček, „bitva na Bílé hoře roku 1620.“

„Bezva,“ křičí vzápětí a odbíhá do svého pokoje.

Vrací se s malým dřevěným mečem, jež si nedávno usilovně stloukl ze dvou kusů dřeva, a volá: „Bude bitva, budeme bojovat!“

„Bojovat bychom měli spíš s matematikou,“ podotýkám káravě.

Manžel vyhlédne z okna.

„Dnes bude překvapivě krásný den. Co kdybychom se na tu Bílou horu

vypravili?“

„A kde to vůbec je, tati?“ zajímá se starší syn.

„V Praze, není to daleko. Autem jsme tam hned.“

Ohlušující „Hurá!“ rozhoduje o dění dnešní neděle.

Zanedlouho se blížíme k siluetě letohrádku Hvězda, jenž se pyšně vyjímá v objetí královské obory. Brouzdáme po lesních cestách a užíváme si posledních slunečních paprsků tohoto podzimu. Starší syn usilovně předčítá informační tabule pro turisty.

„U letohrádku Hvězda bojovalo pravé křídlo stavovského vojska,“ rozléhá se lesními zákoutími, „jeho poslední oddíl zatlačila katolická armáda až ke zdi letohrádku, kde byli stavovští hrdinové pobiti.“

Hrůzou se mi sevřel žaludek a břítý podzimní vzduch mě roztřásl zimou.

„Padlí,“ pokračuje hrůzná historie „byli pohřbeni až na jaře, neboť již zmrzlá česká země nedovolila jejich spočinutí v náruči Boží. Povídalo se, že někteří chrabří hrdinové nebyli pohřbeni vůbec a jejich duše dodnes bloudí světem, hledajíce posmrtný klid.“

Naše kroky nás v myšlenkách na dávné krveprolití dovádějí až k oborní zdi.

„Tady někde muselo být bojiště,“ sděluje nám manžel podle mapy.

Dostáváme se do zákoutí, kam už nesahá moc slábnoucího slunce. Vládou tu ponuré stíny a hustě dýchající chlad.

Mladší syn usilovně máchá svým mečem a starší na něho komicky dotírá malým klacíkem.

„Tati,“ vyzvídá náš chrabrý rytíř, „bojoval někdo zrovna tady?“

„Možná,“ přemýšlí manžel, „je to dost pravděpodobné. U té zdi před námi se mohlo klidně střetnout asi tak pět šermířů se svými nepřáteli. Možná i víc.“

Při slovech „u té zdi“ se mi živě vybavil můj úzkostný pocit z dnešní noci. To nebyla hradba ani opevnění. Byla to zeď! Sice ojínělá, ale stejně zbrzděná. Děsivá sartrovská Zeď. I ona spočívala mezi beznadějností života a jistotou smrti.

„A mami, nevíš,“ probírá mne dětská otázka z trudných úvah, „proč duše těch nepohřbených dodnes bloudí světem a hledají posmrtný klid?“

„Lidé dříve věřili, že mrtví, kteří nebudou řádně pohřbeni, nemohou dostat od Boha dar věčného klidu a míru pro svůj věčný spánek.“

„Aha,“ proudí synovi hlavou složité myšlenky, „a to se nedá nějak zařídit, aby ten klid konečně dostali?“

„Možná by stačilo,“ napadá mne, „kdyby jim někdo na místo, kde zemřeli, postavil kříž.“

„Kde tady, v té pustině, vezmeme kříž?“ přemýšlí starší syn.

Náš malý bojovník však usilovně přemýšlí: „Kdybych zabodl svůj meč do země, bude vypadat skoro jako kříž.“

„Ale to už nebudeš moct bojovat,“ varuje ho bratr.

„A o to možná jde,“ docházím k překvapivému závěru, „vyměnili bychom válku za mír a naši hrdinové by našli svůj klid. Jejich duše by byly šťastné.“

Mrňous chvíli váhá, ale nakonec vši silou zabodne svůj meč do zvlhlé země.

„A jak poznáme, že už jsou ty dušičky šťastné?“ zjišťuje vzápětí.

„Musíš tomu věřit,“ přesvědčuji ho.

Pro dětskou duši je to však příliš složitá filozofie.

„Pojďte,“ odvádím pozornost kluků, „zapálíme svíčku u památníku a pojedeme domů.“

-

Začátkem jara povolávají manžela na služební cestu, a tak ho společně odvážíme na letiště v Ruzyni. Nemám příliš dobrý orientační smysl a cestou domů bloudíme pražskými uličkami.

„Mami,“ volá mladší syn znenadání, „podívej, Hvězda.“

„Myslíš letohrádek?“

„Támhle,“ ukazuje nad obzor, „prosím, podíváme se tam.“

„Nemám chuť se někde prodírat titěrnými uličkami,“ namítám rozladěně.

„Prosím!“ – „Prosím!“ žadoní oba kluci.

Míříme tedy k letohrádku a znovu kráčíme kolem oborní zdi. Kluci hledají v příkopu křížek z meče.

V záhybu zdi zahlédneme hrdličku.

„Támhle je to,“ křičí oba.

Hrdlička poletuje kolem a všude se rozléhá její svobodné „Cukrúú! Cukrúú!“

Obcházíme dřevěný křížek. Kupodivu stále pevně vězí v zemi.

Potřetí se mi vybavuje mocný zážitek z mého snu. V temném zákoutí na mne doléhá chlad a známá tíseň z neznáma. Vzápětí se zachvěji překvapením.

„Podívejte,“ ukazuji ke křížku, „duše bojovníků nám přišly říct, že našly svůj klid. Jsou šťastné a svobodné!“

Pozoruji hrdličku poletující nad námi a mou tíseň střídá pocit sladkoblažené úlevy.

V trávě u křížku nacházíme sedm čtyřlístků.